
Tolv juledages himmerige

Fra kristendom til julelege og vejrrregler.

Kronik Frederiksborg Amts Avis 6. januar 2010

Per-Olof Johansson

Hellige tre konger. Vævning af Arne Bernhard Johansson 1986. Foto: poj

Med hellig tre kongers aften slutter, hvad vi kalder 'de tolv juledage'. Julens lange historie kan gøre det svært at fokusere på et emne med overskriften 'tolv juledage', hvis man ikke skal vikles ind i at fortælle *hele* historien engang til, men dette er et forsøg i genren.

Juletiden starter med 1. søndag i advent og for mange danskere slutter den med enten juleaften eller anden juledag. At fastsættelsen af den 25. december som juledag skyldes en snedig beregning og ikke historisk kendsgerning, turde være nogenlunde alment accepteret. Da fødselshistorien hos Lukas er

henlagt til om natten, er vel så skyld i, at vi i Danmark fejrer 24. decembers aften som fødselstidspunktet.

Julen har så en optakt med adventstiden, et højdepunkt med juleaften og en udfasning, som altså er kaldt de tolv juledage. Som eksempel på, hvor svært det er at afgøre sagen kort, kan nævnes, at de tolv dage strengt taget kirke- ligt set oprindeligt starter 2. juledag, således at hellig tre konger den 6. januar, som jo er den 13. dag efter juleaften, faktisk kunne regnes med blandt de tolv dage, hvorfor aftenen før jo også på engelsk hedder "twelfth night".

De tolv juledage har naturligvis lange historiske rødder. En kirkeforsamling i Tours år 567 lagde grunden. Fra kirkelovene rykkede de i Danmark over i verdsligt regi i en forordning, som først blev afviklet i 1770 og Struense fik skylden. Her blev blandt mange andre helligdage tredje juledag og hellig tre kongers dag afskaffet. Man mente, at de mange helligdage i for høj grad gik med unyttig og rent ud skadelig morskab. Dette var ikke en populær beslutning, for selv om perioden havde fundet vej til en verdslig lov, så var dens navn 'julehelgen', dvs. det var at forstå som hellige dage. De færreste lægger betydning i ordet helligdag pt, men for menigmand så det dengang noget anderledes ud.

Skønt med navn af helligdage, var det dog langt fra blot hellige ting, som gik for sig. Der blev leget julelege, hvilke ikke altid var lige uskyldige alt efter tid og sted, det er en videnskab for sig at tage det emne op.

Perioden havde andre levn fra fortiden, f.eks. at der på gårdene blev bagt et særligt brød som lå urørt de 12 dage igennem og derefter blev lagt ud i laden eller pløjet ned i marken eller spist af alle før pløjningen. Det korte af det lange i den sag skulle være, at brødet i de tolv dage havde samlet kraft, som overførtes til marken og dermed til sikring af en god efterfølgende høst.

De tolv dage var også en periode, som brugtes til at tage varsel af om det kommende års begivenheder og især vejr. Det er en lang historie med oprindelse i den græske antik, over i den romerske kalender for så at tage plads i kristen sammenhæng. Oprindeligt langt fra nogen folkelig opfindelse, men den havnede blandt folket, som tog varsel af hver dag i de tolv dage til at forudse vejret i årets tolv måneder. Man har optegnelser af flere varianter i denne stil, nemlig at bonden med kridt tegnede en cirkel på loftsbjælken for hver dag i de tolv dage og derefter afmærkede på den ene halvcirkel om formiddagen, hvordan vejret var og det samme for eftermiddagen i den anden halvcirkel.

Om disse regler var i almen brug før bogtrykkerkunstens opfindelse, har jeg svært ved at finde belæg for, men i hvert fald var de i brug efter. Og bogen 'Bonde-Practica eller Veyr-Bog' kan måske udnævnes til at være ansvarlig for den folkelige udbredelse af disse regler. Munke og præster kan have spredt praksis inden, for reglerne fandtes i forskellige håndskrifter, så hvem ved? Bauern Practic [Bonde-Practica] var i 1508 titlen på en ganske lille bog, som siden i udvidet form og mange redaktioner fra Tyskland spredtes over hele Europa som et supplement til almanakken og holdt sig levende i

300 år. Den oprindelige kerne bl.a. med reglerne for de tolv juledage blev aldrig redigeret bort.

Hellig tre kongers dag afslutter de tolv dage, er den nu end som nævnt den trettende dag. 'Hellig tre konger' har i folkelig sammenhæng været belagt med mange skikke, bl.a. at gå med stjerneoptog eller gå udklædt fra hus til hus, kaldet 'helligtrekongersløb'. Man mente også at man denne aften kunne tage varsler, især om den kommende ægtemage. I Danmark gør vi ikke mere meget ud af 'Hellig tre konger', selvom vi er nogle få som mener, at det først er der, juletræet bør tages ned! Men kunstnere og børn holder meget af de hellige tre konger, som er gode at tegne! Og trods det, at selve dagen ikke mere er at regne for en helligdag, så indgår den alligevel i kirkeåret på den måde, at den søndag som falder indenfor perioden 2.-6. januar kaldes 'Helligtrekongers søndag', hvor tekststykket i 'Første række' netop er Matthæus' beretning om 'nogle vise mænd'. I år er altså den 3. januar 'Helligtrekongers søndag'!

I engelsk tradition er sangen 'Twelve Days of Christmas' et populært levn om 'de tolv juledage'. Om den i den engelsktalende verden leges, som den juleleg, den egentlig er, ved, jeg ikke, men sangen hører i hvert fald til det faste julerepertoire, også i Danmark – NB i den engelske version! Iørn Piø prøvede ved sin udvælgelse af tekster til Maria Stenz pladen 'Der lyser en stjerne i Østerland' i 1979 at give den danske version nyt liv. Han brugte sangens førstelinje som titel 'Første juledag sankte Martin mig gav' – men fakta er, at indholdet er bedre beskrevet af en titel i retning af 'De tolv juledage': "Remsevisen er blevet brugt i julestuerne: de legende satte sig i en kreds og så sang den første remsens første led henvendt til den anden. Denne sang det samme til den tredje og sådan gik det hele kredsen igennem. Derefter lagde første det andet led til remsen og sang det for sin sidemand, som lod begge led gå videre. Derefter lagde dets tredje led til og således blev remsevisen længere og længere, indtil alle juledagene var opregnet. Enhver, som glemte et led eller tog fejl i leddenes rækkefølge eller over overhovedet sagde fejl, skulle give pant." Men hverken sangen endsige legen ser ud til at være slået an som moderne juletradition.

Mange svære ting i traditionen om de tolv juledage er der her gået let hen over. At omtale nytår, kirkeligt og kalendermæssigt i forhold til de tolv juledage kunne være vigtigt! Måtte dette dog have værd som en huskeliste i det store emne!

Den strenge kritiker Kai Friis Møller bliver helt blid, når han i sit forord for oversættelser af, hvad han kalder 'Caroler', europæiske sange ved juletiden, skriver:

"Netop sådanne naivt bastardiserede tekster fører os med et trylleslag midt ind i gildestuen med dens rødglødende yule-log [brænde-knude] på arnen og det dampende vildsvinehoved rettet an imellem lys og blomster til tonerne af de caroler, hvormed de fattige peblinge, der, kronede med kristtorn og vedbend, agerer julens spillemænd i kulden og mørket udenfor den stængte dør,

håber at gøre sig fortjente til et saligt øjeblik at blive indladt i dette tolv dages jordiske himmerige.”

Kai Friis Møller: Caroler ved juletid. 1956.

H.F.Feilberg: Dansk Bondeliv. 3. udg. Bd. 1. 1910.

John Granlund: Lärt och folkligt i traditionen om väderleksmärken.

Fateburen 1976.

Miles & John Hadfield: The Twelve Days of Christmas. 1961

Per-Olof Johansson: Bonde-Practica eller Veyr-Bog 1975.

Martin P:N Nilsson: Årets Folkliga Fester. 1915.

Lørn Piø: Bogen om julen. 1990.

August F. Schmidt: Mærkedage og Vejrregler. 1963.

De tolv juledages vejr ses indtegnet på bjælke i Sjællandsstuen, Nationalmuseet. Noget i denne stil! ☺

Hjemmeside: <http://per-olof.dk> | <mailto:mail@per-olof.dk> |

Blog: <http://perolofdk.wordpress.com/>